

УДК 346.22:336.717(477)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.90.2.49>

МОДЕЛІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Шмигов М.О.,

*здобувач ступеня доктор філософії (081 Право),
Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень
імені В.К. Мамутова Національної академії наук України»
ORCID: 0009-0002-0492-326X*

Шмигов М.О. Моделі правового регулювання платіжних систем: порівняльний аналіз.

У статті досліджуються правові підходи до регулювання платіжних систем у п'яти ключових юрисдикціях: Європейському Союзу, Сполучених Штатах Америки, Сінгапурі, Канаді та Україні. Аналіз зосереджено на інституційних механізмах, режимах ліцензування, наглядових підходах і реакції регуляторів на фінансові інновації. На основі порівняльного аналізу запропоновано типологію моделей регулювання платіжних систем, яка включає: гармонізовану модель (Європейський Союз), фрагментарну плюралістичну (Сполучені Штати Америки), ризик-орієнтовану адаптивну (Сінгапур), перехідну (Україна) та інтегративну модель (Канада). Кожна з зазначених моделей проаналізована за такими параметрами, як рівень централізації регулювання, ступінь нормативної деталізації, механізми захисту прав споживачів та гнучкість щодо впровадження фінансових технологій. Дослідження показує, що Європейський Союз надає перевагу комплексному регулюванню та захисту споживачів (зокрема, в межах Директиви (ЄС) 2015/2366 Європейського парламенту та Ради від 25 листопада 2015 року щодо платіжних послуг на внутрішньому ринку (PSD2) та відкритого банкінгу), тоді як Сполучені Штати Америки зберігають децентралізований, ринково-орієнтований підхід із поєднанням федерального нагляду та нагляду з боку органів влади окремих штатів. Сінгапур вирізняється модульною системою ліцензування та активною співпрацею з фінтех-компаніями (зокрема у форматі регуляторних пісочниць). Реформи Канади спрямовані на уніфікацію стандартів для традиційних і небанківських постачальників послуг. Україна, у свою чергу, адаптує європейські підходи, формуючи власну модель цифрової трансформації платіжного сектору. Доводиться, що ефективне регулювання платіжних систем має забезпечувати баланс між стабільністю ринку та відкритістю до інновацій. Правове регулювання має бути пропорційним, сумісним і чутливим до технологічних змін. Отримані результати можуть слугувати концептуальною основою для вдосконалення правової системи України з урахуванням глобальних тенденцій та подальших законодавчих реформ у сфері платіжних послуг.

Ключові слова: платіжні системи, PSD2, платіжні послуги, захист споживачів, цифрова трансформація, правове регулювання.

Shmyhov M.O. Models of legal regulation of payment systems: a comparative analysis.

The article examines the legal approaches to the regulation of payment systems in five key jurisdictions: the European Union, the United States of America, Singapore, Canada, and Ukraine. The analysis focuses on institutional mechanisms, licensing regimes, supervisory approaches, and regulatory responses to financial innovation. Based on comparative analysis, a typology of payment system regulatory models is proposed, which includes: the harmonized model (European Union), the fragmented pluralistic model (United States of America), the risk-oriented adaptive model (Singapore), the transitional model (Ukraine), and the integrative model (Canada). Each of these models is analyzed according to parameters such as the level of regulatory centralization, the degree of normative detail, mechanisms for consumer protection, and flexibility in the implementation of financial technologies.

The study demonstrates that the European Union prioritizes comprehensive regulation and consumer protection (in particular, within the framework of Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market (PSD2) and open

banking), whereas the United States of America maintains a decentralized, market-oriented approach combining federal oversight with regulatory supervision by the authorities of individual states. Singapore is characterized by a modular licensing system and active cooperation with fintech companies, including through the establishment of regulatory sandboxes. Canada's reforms are aimed at unifying standards for both traditional and non-bank service providers. Ukraine, in turn, is adapting European approaches while developing its own model for the digital transformation of the payment sector.

The research argues that effective regulation of payment systems must strike a balance between market stability and openness to innovation. Legal regulation should be proportionate, interoperable, and responsive to technological change. The findings may serve as a conceptual basis for improving Ukraine's legal framework, taking into account global trends and further legislative reforms in the field of payment services.

Key words: payment systems, legal regulation, PSD2, payment services, consumer protection, digital transformation.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток фінансових технологій, децентралізація платіжної інфраструктури та поява нових учасників ринку (небанківські установи, фінтех-компанії, постачальники інноваційних платіжних рішень) зумовили суттєву трансформацію підходів до регулювання платіжних систем у різних юрисдикціях. У відповідь на нові виклики держави розробляють власні моделі правового реагування. Вони істотно відрізняються за рівнем деталізації, ступенем втручання регулятора, технологічною нейтральністю та правовою визначеністю. У цьому контексті порівняльно-правовий аналіз моделей регулювання платіжних систем набуває особливої актуальності. Він дає змогу виявити ефективні підходи до балансування між інноваційністю та стабільністю, між конкуренцією і безпекою, а також зрозуміти, які інституційні та нормативні рішення можуть бути релевантними для українського правопорядку в умовах цифровізації. Зокрема, вивчення досвіду Європейського Союзу, Сполученого Королівства, США, Сінгапуру, Канади дозволяє порівняти моделі відкритого банкінгу, правовий статус постачальників платіжних послуг, вимоги до ліцензування, порядок технічної інтеграції та стандарти захисту користувачів.

Метою дослідження є систематизація та порівняльна характеристика моделей правового регулювання платіжних систем у Європейському Союзі, США, Україні та окремих інших країнах із розвинутою практикою (зокрема, Сінгапур і Канада).

Стан опрацювання проблематики. Проблематика правового регулювання платіжних систем є предметом наукових досліджень на тлі цифрової трансформації, зростання ролі небанківських постачальників фінансових послуг та ускладнення нормативної взаємодії в багаторівневих фінансових системах. У центрі досліджень – питання правового статусу платіжних послуг, моделей ліцензування, регуляторної відповідальності, споживчого захисту та співвідношення державного і приватного регулювання.

У порівняльно-правовому аспекті ґрунтовну основу аналізу становить монографія R. Bollen [1], присвячена регуляторним режимам Австралії, США, Європейського Союзу, Великої Британії та Сінгапуру. Автор систематизує правові підходи до ліцензування, обов'язків сторін, відповідальності за несанкціоновані транзакції, процедур врегулювання спорів, а також охоплення інноваційних платіжних інструментів, зокрема, онлайн-сервісів і карток з попередньо завантаженим балансом. Аналіз соціального виміру платіжної інфраструктури представлено у роботі M.C. Malaguti [2], яка обґрунтовує необхідність регулювання з орієнтацією на довгострокову фінансову інклюзію. Авторка акцентує на потребі балансування інклюзивності, надійності та ефективності через поєднання загальних *ex ante* норм і гнучких *ex post* інтервенцій регулятора. Критику саморегулювання у сфері електронних платежів розгорнуто в дослідженні A. Omotubora, S. Basu [3], які на прикладі Нігерії доводять недостатність технічних галузевих стандартів без належної нормативної основи. Вони обґрунтовують необхідність впровадження публічно-правових вимог як передумови стабільності й довіри, особливо у країнах з низьким рівнем інституційного контролю. Така критика резонує з викликами гармонізації регуляторних режимів у країнах перехідної економіки.

Інституційні обмеження для впровадження фінтех-інновацій, зокрема децентралізованих платіжних рішень, досліджено I. Chiu [4], яка підкреслює, що державне втручання, зокрема, з боку центральних банків, відіграє стабілізуючу роль у системах, де споживчий захист і суспільна довіра є критичними. Конкуренція в інноваціях розглядається як похідна від публічних інтересів, а

не як самоціль. У роботі Z. Arif та співавт. [5] акцент зроблено на викликах, які несе впровадження блокчейн-технологій у платіжні системи. Автори констатують фрагментарність правового регулювання у транскордонному вимірі, що створює бар'єри для інтеграції цифрових платіжних сервісів, пов'язаних із криптоактивами, та обґрунтовують потребу у гнучкому, адаптивному нормативному підході. Важливою є й робота Н. Huang [6], яка, попри зосередженість на системах великих розрахунків, пропонує порівняльний аналіз правових режимів Канади, США, ЄС і Китаю. Автор оцінює дію *Payment Clearing and Settlement Act* Канади, *UCC Article 4A* у США та досвід ЄС у контексті розбудови власної моделі правового регулювання Китаю. Це дозволяє включити Канаду до порівняльного аналізу на рівні інституційних засад і режимів відповідальності.

В українській науці значний внесок у дослідження платіжних систем здійснено М.А. Пожидаєвою, яка у своїй монографії аналізує теоретичні засади функціонування платіжної інфраструктури, її зв'язок із грошово-кредитною політикою держави та обґрунтовує напрями правової модернізації фінансового сектору [7]. Аналогічно, у дослідженнях А.С. Ковальчук [8; 9] та Т.К. Адабашева [10] розглядаються питання господарсько-регулювання платіжних систем.

Серед сучасних досліджень, спрямованих на осмислення цифровізації платіжної сфери, виокремлюються праці Т.С. Гудіми, В.І. Камишанського [11; 12]. Зокрема, у своїй монографії [13] Т.С. Гудіма формулює концептуальні підходи до правового регулювання цифрових платіжних інструментів, наголошуючи на необхідності модернізації правового поля відповідно до принципів сталого розвитку. Особлива увага приділяється взаємозв'язку між грошово-кредитною політикою держави та інституційними умовами функціонування платіжної інфраструктури. Вагомий внесок у порівняльно-правовий аналіз сучасних підходів до регулювання цифрових активів зроблено також у публікації «Стабільність без консенсусу: правові підходи до регулювання стейблкоїнів у ЄС, Великій Британії, Сінгапурі та Японії» [14], де досліджено особливості правового статусу стейблкоїнів у ЄС, Великій Британії, Сінгапурі та Японії. Робота демонструє відмінності у підходах до нормативного врегулювання новітніх платіжних інструментів і ступінь втручання регулятора, що є важливим у контексті формування національної моделі правового реагування.

Таким чином, проаналізовані джерела свідчать про зростаючу складність правового регулювання платіжних систем, що зумовлена як розвитком фінансових технологій, так і необхідністю врахування публічного інтересу в забезпеченні стабільності, прозорості та захисту користувачів. Наукова література висвітлює підходи до правового оформлення платіжних послуг, зокрема, від превентивного європейського регламентування до гнучких ризик-орієнтованих режимів, притаманних Сінгапуру та іншим фінансовим хабам. Водночас критичний аналіз джерел дозволяє констатувати брак єдиної типології моделей регулювання, що ускладнює нормативне порівняння. У цьому контексті доцільним є систематизований аналіз інституційних засад, регуляторної архітектури та методів впливу у провідних юрисдикціях, що дозволяє виокремити авторську типологію моделей правового регулювання платіжних систем і сформулювати аналітичну основу для подальших досліджень. Надалі представлено результати такого порівняльного аналізу, починаючи з правового режиму Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. У ЄС діє комплексна система регулювання платіжних послуг, ключовим елементом якої є Друга директива про платіжні послуги (PSD2) – Директива (ЄС) 2015/2366. PSD2 [15] замінила першу директиву 2007/64/EC і була ухвалена для створення інтегрованого ринку платежів, підвищення безпеки транзакцій та захисту прав споживачів. Основні цілі PSD2 – гармонізація правил надання платіжних послуг у країнах ЄЕЗ, стимулювання конкуренції (допуск небанківських установ), впровадження інновацій (зокрема, концепції відкритого банкінгу – доступ третіх сторін до платіжних рахунків за згодою клієнта), а також посилення захисту від шахрайства. Окрім PSD2, у ЄС діють інші важливі акти, такі як Директива про електронні гроші (E-Money Directive 2009/110/EC [16]), Регламент про міжбанківські комісії (Interchange Fee Regulation) та нормативи Європейського банківського управління (EBA) щодо технічних стандартів безпеки (наприклад, вимоги Strong Customer Authentication згідно PSD2). У 2023 році Єврокомісія представила проєкт нового пакету регулювання платежів (PSD3 та супровідний регламент PSR), що має оновити та розширити рамки PSD2 з урахуванням сучасних викликів (очікується подальше посилення вимог до відкритого банкінгу, боротьби з шахрайством та регуляції FinTech).

Модель регулювання платіжних систем у США характеризується фрагментованістю та розподілом повноважень між федеральними і штатними органами. На федеральному рівні базовим ак-

том є Закон про електронні перекази коштів (Electronic Fund Transfer Act, EFTA, 1978) [17], який встановлює права і обов'язки споживачів і постачальників електронних платіжних послуг. Цей закон (імплементований через Правило E, Regulation E Федерального резерву) охоплює споживчі електронні платежі (перекази з рахунків, карткові операції, АТМ тощо) та покликаний захищати користувачів від несанкціонованих транзакцій, помилок та зловживань. Додатковий захист споживачів забезпечується іншими федеральними законами – Законом про прискорення доступності коштів (Expedited Funds Availability Act [18]), Законом про чесність у виплатах (Truth in Lending Act [19]) тощо. Важливо, що у США ліцензування платіжних послуг (зокрема грошових переказів) багато в чому здійснюється на рівні штатів: майже кожний штат має власні закони про грошові перекази (Money Transmission) і вимагає отримання ліцензії для небанківських платіжних провайдерів. Поряд із цим, федеральні органи здійснюють нагляд за банками та небанківськими установами: Бюро фінансового захисту споживачів (CFPB) має повноваження щодо нагляду за дотриманням прав споживачів та заборони нечесної або оманливої практики (UDAAP) у сфері фінансових послуг, Федеральна резервна система та інші банківські регулятори – щодо платіжних систем, які вони оперують (напр., системи ACH і Fedwire), а також Федеральна торговельна комісія – щодо небанків. Окремо діє законодавство у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму (Bank Secrecy Act [20], 1970 та регулятивні правила FinCEN [21]), яке також поширюється на платіжні провайдери. Таким чином, у США правове поле є складним «мозаїчним» поєднанням загальнонаціональних норм і вимог штатів, що забезпечує захист споживачів та цілісність фінансової системи, але без єдиного кодифікованого закону про платіжні послуги.

Українське законодавство в цій сфері нещодавно пройшло масштабну модернізацію. У червні 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про платіжні послуги» №1591-IX, що замінив попередній закон 2001 року «Про платіжні системи та переказ коштів». Новий закон спрямований на модернізацію платіжної інфраструктури України, відкритість ринку для нових гравців та підвищення якості платіжних послуг [22]. Закон набув чинності 1 серпня 2022 року (більшість норм) і приведений у відповідність до регуляторних вимог ЄС, зокрема імплементує положення PSD2 та Директиви ЄС про електронні гроші. Серед новацій закону: чітка класифікація дев'яти видів платіжних послуг (7 фінансових і 2 нефінансових, зокрема послуги платіжної ініціації та інформації по рахунках – аналогічно концепції відкритого банкінгу PSD2); визначення дев'яти типів надавачів платіжних послуг, включно з небанківськими установами, поштовими операторами, філіями іноземних платіжних установ тощо; впровадження регуляторної «пісочниці» для тестування інновацій; можливість відкриття небанківськими установами платіжних рахунків і емісії електронних грошей; посилення вимог фінансового моніторингу та захисту прав споживачів. Національний банк України (НБУ) виступає основним регулятором платіжного ринку. Він надає ліцензії (авторизацію) учасникам ринку, встановлює нормативні вимоги та здійснює нагляд (оверсайт) за платіжними системами. Закон «Про платіжні послуги» закладає лише базові принципи й рамки, делегуючи НБУ значні повноваження щодо деталізації правил через підзаконні акти. Таким чином, Україна переймає європейську модель регулювання, адаптуючи її до національних реалій та створюючи передумови для інтеграції українського платіжного ринку з європейським.

Для азійського регіону показовим є досвід Сингапуру – світового фінтех-хабу, який запровадив прогресивне й гнучке регулювання. У 2019 році прийнято Закон про платіжні послуги (Payment Services Act [23], PSA), що об'єднав раніше розрізнені акти (Закон про нагляд за платіжними системами 2006 р. та Закон про обмін валют і грошові перекази 1979 р.) в єдиний законодавчий акт. PSA набув чинності в січні 2020 року та встановив інноваційний підхід двох паралельних рамок регулювання: з одного боку, захист стабільності фінансової системи та чесної конкуренції, а з іншого – запровадження ризик-орієнтованого ліцензування та нагляду за платіжними послугами з акцентом на AML/CFT (протидія відмиванню коштів і фінансуванню тероризму). Монетарне управління Сингапуру (MAS) отримало широкі повноваження з ліцензування постачальників платіжних послуг та нагляду за платіжними системами. Закон охоплює широкий спектр послуг: випуск платіжних рахунків і електронних грошей, внутрішні та міжнародні перекази, послуги мерчант-аквайрингу (обробка платежів для торговців), обмін валют, тощо. Важливо, що поправки до PSA розширили його дію на сферу цифрових платежів і криптоактивів: запроваджено категорії послуг, пов'язаних з цифровими платіжними токенами (Digital Payment Tokens), тобто криптовалютами (наприклад, послуги обміну та зберігання криптоактивів підлягають ліцензуванню та контролю MAS). Такий підхід дозволяє Сингапуру підтримувати баланс між розвитком фінтех-ін-

новацій і керуванням ризиками, готуючи платіжну індустрію до майбутнього без придушення інновацій [24].

У Канаді традиційно регулювання платіжних послуг було фрагментарним, але нещодавно запроваджено нову федеральну систему нагляду за ритейловими платежами. У червні 2021 року прийнято Закон про діяльність з роздрібних платежів (Retail Payment Activities Act [25], RPAА), який створює загальнонаціональну нормативну базу для постачальників роздрібних платіжних послуг (payment service providers, PSPs). Хоча закон було ухвалено в 2021 р., його повноцінне впровадження триває: у листопаді 2023 р. уряд опублікував фінальні Правила до RPAА, а у 2024 р. розпочинається реєстрація постачальників і надання наглядових вказівок Банком Канади [26]. RPAА встановлює федеральну систему нагляду за роздрібними платежами, покликану (1) зменшити ризики для національної безпеки, що можуть виникати через діяльність PSP; (2) захистити кошти кінцевих користувачів; (3) зміцнити довіру до сектора роздрібних платежів. Банк Канади наділений мандатом здійснювати нагляд за PSP, що надають платіжні послуги в Канаді, включно з правом вимагати реєстрації всіх суб'єктів, які відповідають критеріям діяльності у сфері роздрібних платежів. Дія RPAА поширюється на широкий перелік функцій – управління рахунками для електронних переказів, зберігання коштів клієнтів, ініціювання та обробка платіжних транзакцій, надання клірингових чи розрахункових послуг тощо [26], за умови, що такі послуги надаються в Канаді або канадським користувачам. Важливо, що банки та деякі інші регульовані суб'єкти звільнені від вимог RPAА (оскільки вже охоплені іншими законами), а основна увага приділяється небанківським постачальникам. RPAА та пов'язані регуляції вимагають від PSP запровадження надійних процедур управління ризиками, захисту коштів клієнтів (наприклад, обов'язкове зберігання клієнтських коштів окремо) та IT-безпеки, при цьому сприяючи відповідальним інноваціям у сфері платежів. Канадська модель наближається до європейської у частині централізованого нагляду й вимог до безпеки, але водночас зберігає гнучкість для бізнесу, поступово вводячи нові правила.

Попри різницю юридичних систем, розглянуті юрисдикції мають спільну мету – забезпечити надійність та ефективність платіжних систем при зростанні цифрових технологій. У всіх випадках існує усвідомлення необхідності захисту прав споживачів платіжних послуг (через встановлення правил відповідальності, прозорості тарифів, механізмів оскарження несанкціонованих операцій тощо). Наприклад, PSD2 в ЄС підсилює права користувачів на відшкодування і прозоре інформування, EFTA в США гарантує споживачам «білль про права» в електронних переказах коштів (обмеження відповідальності за крадіжку картки, обов'язкові розкриття інформації) [26], а Закон України «Про платіжні послуги» також закріплює права платників і отримувачів на перекази. Другою спільною рисою є ліцензування та нагляд: у кожній юрисдикції платіжна діяльність підлягає контролю відповідного органу. В ЄС це національні регулятори під координацією ЕВА, у США – штатні регулятори (для небанківських провайдерів) та федеральні агентства (CFPB, ФРС), в Україні – НБУ, у Сингапурі – MAS, у Канаді – Банк Канади. Скрізь запроваджено вимоги фінансового моніторингу (AML/CFT) для платіжних сервісів: відповідність стандартам FATF є глобальною нормою, імplementованою через законодавство (наприклад, MAS у Сингапурі прямо зобов'язує PSP виконувати AML-процедури за PSA, а платіжні установи в ЄС дотримуються вимог 4-ї та 5-ї AML Директив). Ще одна спільність – технологічна нейтральність нормативних актів: закони формулюються таким чином, щоб охоплювати новітні форми платежів (електронні гроші, цифрові гаманці, криптовалюти) без потреби їх часто змінювати. Наприклад, український закон визначає платіжні послуги широкими категоріями, що дозволяє включати нові продукти, а сингапурський PSA передбачає гнучкі категорії ліцензій, які можна застосовувати до різних бізнес-моделей (від невеликих стартапів до великих платіжних платформ).

Не зважаючи на спільні принципи, регуляторні моделі мають відмінні акценти та структуру.

Європейський підхід (гармонізована директивна модель) базується на гармонізації законодавства серед різних країн-членів шляхом директив і регламентів. PSD2 [15] встановлює єдині вимоги до авторизації платіжних установ, капіталу, захисту коштів клієнтів, управління ризиками тощо, які мають бути імplementовані в усіх державах ЄС. Таким чином досягається «рівні правила» для конкуренції на спільному ринку та можливість паспортигу ліцензій (ліцензована в одній країні платіжна установа може надавати послуги по всьому ЄС). Особливість ЄС – відкритий банкінг як обов'язкова вимога: банки повинні через API надавати доступ стороннім провайдерам до рахунків клієнтів за їх згодою, що стимулює появу сервісів фінансової агрегації та альтерна-

тивних платіжних рішень. Регуляторні акценти ЄС зараз також зміщуються до інтеграції миттєвих платежів (Instant Payments) та посилення кібербезпеки платіжної інфраструктури. У цілому модель ЄС являє собою превентивну комплексну регламентацію, яка однаково застосовується до більшості учасників ринку і орієнтована на високий рівень захисту споживача.

Американський підхід (децентралізована плюралістична модель) історично еволюціонував як реактивне регулювання окремих аспектів платежів, без єдиного всеосяжного закону про платіжні послуги. Значну роль відіграє приватне регулювання та стандарти, наприклад, правил мереж Visa/Mastercard, автоматизованої клірингової палати (NACHA для АСН), що встановлюють технічні стандарти і правила для учасників. Держава втручається для вирішення конкретних проблем: EFTA – щоб захистити споживачів у електронних платежах [27]; Закон про кредитні картки (CARD Act 2009) – щоб обмежити хижацькі практики кредиторів [28]; закони штатів про грошові перекази – щоб запобігти шахрайству та втратам серед користувачів небанківських переказів. Тому регулювання фрагментарне: банки підпадають під банківських регуляторів та мають доступ до Федеральної резервної системи (у т.ч. нової системи миттєвих платежів FedNow), тоді як небанківські платіжні компанії (PayPal, Stripe тощо) мусять отримувати десятки ліцензій у різних штатах і виконувати вимоги кожного зі штатних законів. Федеральний рівень через CFPB та FTC забезпечує захист прав споживачів від шахрайства або недобросовісних практик (UDAAP) [29; 30]. Така модель менш уніфікована, але більш гнучка. Вона залишає простір для інновацій без попереднього дозволу (стартап може почати діяльність у декількох штатах і поступово отримувати ліцензії по мірі зростання) та для конкуренції різних юрисдикцій. Водночас, мінусом є високі витрати на комплаєнс, правова невизначеність через різноспрямованість вимог і потенційні прогалини у всеохопному нагляді (що, наприклад, стало предметом дискусій щодо регулювання криптовалют і стейблкоїнів у США).

Український підхід (модель, що інтегрується з ЄС) після 2021 року значною мірою копіює європейський, хоча і впроваджується поетапно. НБУ виступає «єдиним регуляторним центром» платіжного ринку: він ліцензує небанківські платіжні установи, встановлює правила роботи платіжних систем, здійснює моніторинг за системно важливими інфраструктурами тощо. Завдяки новому закону, запроваджено конкуренцію на ринку, що раніше був доміновано банками: тепер небанківські компанії можуть відкривати рахунки, випускати електронні гроші, надавати послуги ініціювання платежів – фактично, виконувати функції, подібні до європейських платіжних установ та установ електронних грошей. НБУ також отримав мандат на впровадження концепції відкритого банкінгу в Україні (починаючи з моделі BankID та Open API для обміну платіжною інформацією). Відмінність України – у статусі країни, що прагне гармонізувати своє законодавство з ЄС, тож багато норм є новими для ринку і потребують імплементації на практиці. Регулятор стикається з викликом навчити і підготувати як учасників ринку, так і споживачів до нових можливостей (наприклад, користування послугами фінтех-компаній замість традиційних банків). Крім того, український ринок функціонує в умовах підвищених ризиків (воєнний стан, кіберзагрози), що вимагає особливої уваги до операційної стійкості платіжних систем та резервних механізмів.

Сингапурська модель (гнучкий ризик-орієнтований режим) вирізняється єдиним законодавчим актом, що адаптується до різних типів послуг через модульний підхід. PSA запровадив градацію ліцензій: провайдер може отримати ліцензію залежно від обсягів операцій та видів послуг (наприклад, Standard Payment Institution чи Major Payment Institution), що визначає різні рівні регуляторних вимог [31; 32]. Це дозволяє дрібним фінтех-стартапам працювати за спрощеними вимогами, тоді як великі гравці підлягають жорсткішому нагляду. Універсальність покриття PSA – ще одна особливість: закон охоплює і традиційні платежі, і сучасні (цифрові токени, електронні гаманці) в одному правовому полі. MAS як регулятор має повноваження видавати детальні директиви та керівництва для галузі, оперативно оновлюючи їх під нові виклики (наприклад, MAS випускає окремі керівництва щодо кібербезпеки для платіжних сервісів, вимоги до зберігання криптоактивів тощо). Сингапур активно впроваджує принцип «спершу залучити, потім регулювати»: регулятор тісно співпрацює з індустрією, запускає пілотні проекти (регуляторні пісочниці) і лише потім закріплює норми. Це відрізняє його від більш нормативно жорсткого ЄС. Тож модель Сингапуру – про баланс та адаптивність: максимальна фінансова інклюзія і підтримка інновацій за умови контрольованих ризиків.

Канадська модель (централізований нагляд із фокусом на ризики) через RPAА створює структуру, схожу до європейської в аспекті центрального нагляду, проте зосереджену на ризик-орієн-

тованому регулюванні діяльності PSP. Вимоги RPAА та майбутніх нормативів акцентують дві ключові сфери: захист коштів споживачів (вимога утримувати користувацькі кошти окремо, страхування чи гарантії на випадок неплатоспроможності провайдера) та управління операційними ризиками (PSP повинні впровадити програми управління ризиками, плани безперервності діяльності, кібербезпеку тощо). На відміну від США, де небанківські платіжні компанії довгий час діяли поза федеральним регулюванням, у Канаді виникла потреба охопити таких учасників наглядом Банку Канади, щоб забезпечити цілісність національної платіжної системи. Ще одна особливість – плавне впровадження: PSP надається перехідний період для реєстрації та досягнення відповідності вимогам, а регулятор поступово видає роз'яснення і рекомендації (наприклад, у 2024 р. Банк Канади публікує настанови з приводу тестування відповідності PSP критеріям RPAА [33]). Це вказує на прагматичний підхід: не зупиняти розвиток fintech, але інтегрувати його у правове регулювання для запобігання системним ризикам.

Отже моделі правового регулювання платіжних систем лежать на спектрі між двома полюсами – жорстка всеосяжна регламентація (як у ЄС) та гнучке багаторівневе регулювання (як у США). Україна, Сингапур, Канада знаходяться між ними, комбінуючи елементи першого і другого підходів. ЄС і Україна прагнуть максимального охоплення усіх послуг єдиними правилами з акцентом на інтеграцію ринку і захист споживача. США та (частково) Сингапур дозволяють ринку самому еволюціонувати, втручаючись переважно в частині захисту споживачів і фінстабільності, але не диктуючи детально бізнес-моделі. Канада натомість рухається до європейського стилю нагляду, але зберігає сфокусованість на ключових ризиках, не перевантажуючи провайдерів зайвими бар'єрами. Усі юрисдикції стикаються з новими викликами, такими як: поява BigTech-компаній у платежах, глобальних крипто-платформ, потреба у взаємному визнанні регуляцій для трансграничних платежів. Тому регулятори дедалі більше співпрацюють на міжнародному рівні (через форуми на кшталт G20, стандартів BIS/CPMI та координації через документи на зразок принципів PFMI для інфраструктур) для вироблення сумісних підходів.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що регулювання платіжних систем є динамічною сферою, де право реагує на швидкий технологічний прогрес. Європейський Союз представлений як зразок всеосяжної нормативної моделі, яка гармонізує національні режими, гарантує високий стандарт безпеки та прав споживачів, водночас стимулюючи інновації через відкритий банкінг. США демонструють альтернативний історично зумовлений шлях – фрагментарний, але гнучкий, з акцентом на захисті споживача та ролі ринкових гравців у виробленні стандартів. Україна успішно здійснює перехід до сучасної моделі, синхронізованої з європейською, що відкриває її платіжний ринок для фінтех-інновацій і інтеграції з глобальними тенденціями [34]. Сингапур показує, як регуляторна інноваційність і ризик-орієнтований підхід можуть зробити закон ефективним інструментом розвитку фінансових послуг без шкоди для стабільності. Канада знаходиться на шляху впровадження нового режиму, який посилить довіру до платежів та забезпечить єдиний стандарт безпеки для усіх постачальників послуг.

З порівняння випливає, що оптимальна модель регулювання платіжних систем комбінує елементи: чіткі правила ліцензування і нагляду, універсальний захист прав споживачів, вимоги до фінансової стійкості та протидії відмиванню коштів, але одночасно гнучкість щодо інновацій та пропорційність вимог (відповідно до розміру і ризиковості провайдера). Гармонізація термінології та основних стандартів на міжнародному рівні спрощує розвиток глобальних платіжних рішень і зменшує регуляторний арбітраж. Для України корисним є досвід ЄС у створенні конкурентного ринку та досвід таких країн, як Сингапур, у впровадженні новітніх технологій під наглядом регулятора. З огляду на швидкість появи нових фінансових інструментів (цифрові валюти центральних банків, децентралізовані фінанси тощо), законодавство повинно бути «живим» механізмом – передбачати можливості для оновлення і тісної взаємодії регулятора з учасниками ринку. Такий підхід забезпечить баланс між інноваційністю платіжної індустрії та стабільністю і довірою, яку покликане гарантувати правове регулювання платіжних систем в різних країнах світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bollen R. The law and regulation of payment services: a comparative study. Kluwer Law International B.V. 2012. Vol. 18. 304 p.

2. Malaguti M.C. «Payment System Regulation for Improving Financial Inclusion.» CGD Policy Paper 070. Washington, DC: Center for Global Development. 2015. <http://www.cgdev.org/content/publications/payment-system-regulation-improving-financial-inclusion>.
3. Omotubora A., Basu S. Regulation for E-payment Systems: Analytical Approaches Beyond Private Ordering. *Journal of African Law*. 2018. № 62(2). P. 281–313. <https://doi.org/10.1017/S0021855318000104>.
4. Chiu I.H.Y. A new era in fintech payment innovations? A perspective from the institutions and regulation of payment systems. *Law, Innovation and Technology*. 2017. № 9(2). P. 190–234. <https://doi.org/10.1080/17579961.2017.1377912>.
5. Arif Z. et al. The Revolution of Blockchain in Digital Payment Systems: Legal Implications and Regulatory Challenges. *Journal of Ecohumanism*. 2024. № 3(8). P. 12269. <https://doi.org/10.62754/joe.v3i8.5833>.
6. Huang X. *Comparative Studies of Payment Systems between China and Canada, USA, EU: Legal and Regulatory Issues* [Master's thesis]. NY University. 2008.
7. Пожидаєва М.А. Платіжні системи: теоретичні засади та фінансово-правове регулювання в Україні: монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2020. 348 с.
8. Ковальчук А.С. (2021). Про деякі теоретичні питання класифікації платіжних систем. *Право та інноваційне суспільство*. 2021. № 2 (17). С. 133–139. [https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2\(17\)-17](https://doi.org/10.37772/2309-9275-2021-2(17)-17).
9. Ковальчук А.С. Фінансово-правове регулювання платіжних систем в Україні: дис. ... доктора філософії: 081 Право / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2023. 242 с.
10. Адабашев Т.К. Господарсько-правове регулювання платіжних систем в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 – господарське право ; господарсько-процесуальне право / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків, 2014. 24 с.
11. Гудіма Т. & Камишанський В. Біткоїн у резервах центральних банків: новий вимір протистояння США та Китаю. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2025. № 2(56). С. 5–19. <https://doi.org/10.55643/ser.2.56.2025.601>.
12. Kamyshanskyi V. Interoperability of CBDCs: Optimising Cross-Border Settlements through the lens of national and international regulation. *Scientific Journal of the National Academy of Internal Affairs*. 2025. № 30(1), С. 34–44. <https://doi.org/10.56215/naia-herald/1.2025.34>.
13. Гудіма Т.С. Господарсько-правове забезпечення реалізації грошово-кредитної політики держави на засадах сталого розвитку: монографія. Київ: ДУ «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України», 2020. 336 с.
14. Гудіма Т., Камишанський В., Кулик О., & Довгань В. Стабільність без консенсусу: правові підходи до регулювання стейблкоїнів у ЄС, Великій Британії, Сінгапурі та Японії. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2025. № 3(62). С. 577–588. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.62.2025.4745>.
15. Directive (EU) 2015/2366 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2015 on payment services in the internal market. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2015/2366/oj/eng>.
16. Directive 2009/110/EC of the European Parliament and of the Council of 16 September 2009 on the taking up, pursuit and prudential supervision of the business of electronic money institutions amending Directives 2005/60/EC and 2006/48/EC and repealing Directive 2000/46/EC (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/110/oj/eng>.
17. The Electronic Fund Transfer Act. URL: https://www.federalreserve.gov/boarddocs/caletters/2008/0807/08-07_attachment.pdf.
18. Expedited Funds Availability Act. URL: <https://www.fdic.gov/resources/supervision-and-examinations/consumer-compliance-examination-manual/documents/6/vi-1-1.pdf>.
19. Truth in Lending Act. URL: <https://www.federalreserve.gov/boarddocs/supmanual/cch/til.pdf>.
20. The Bank Secrecy Act. URL: <https://www.fincen.gov/resources/statutes-and-regulations/bank-secrecy-act>.
21. FinCEN's Legal Authorities. URL: <https://www.fincen.gov/resources/fincens-legal-authorities>.
22. Новий закон про платіжні послуги змінить правила гри на ринку платіжних послуг України. URL: <https://www.kinstellar.com/upload/New%20Payment%20Service%20Law%20-%20Newsletter%20-%20UKR.pdf>.

23. Payment Services Act 2019. URL: <https://www.mas.gov.sg/regulation/acts/payment-services-act>.
24. What is Singapore's Payment Services Act (PSA)? URL: <https://complyadvantage.com/insights/payment-services-act-singapore>.
25. Retail Payment Activities Act. URL: <https://laws-lois.justice.gc.ca/eng/acts/R-7.36/page-1.html> (дата звернення: 6 серпня 2025).
26. Miller Thomson LLP, Kroft P.J., Adam A., Shodeinde M., Moses R. A call to action for payment service providers: Recent updates to Canada's Retail Payment Activities Act & Regulation. 2023. URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=2b7b9732-cf90-4372-8b98-1d7fb5314108>.
27. U.S. Code Chapter 41 Subchapter VI - ELECTRONIC FUND TRANSFERS. URL: <https://www.law.cornell.edu/uscode/text/15/chapter-41/subchapter-VI>.
28. *Credit Card Accountability Responsibility and Disclosure Act of 2009*. Public Law. 2009. № 111–24. URL: <https://www.congress.gov/111/plaws/publ24/PLAW-111publ24.pdf>.
29. CFPB. (n.d.). *Supervision and Enforcement*. URL: <https://www.consumerfinance.gov/enforcement>.
30. FTC. (n.d.). *Consumer Protection Mission*. URL: <https://www.ftc.gov/about-ftc/what-we-do>.
31. Licensing for Payment Service Providers. URL: <https://www.mas.gov.sg/regulation/payments/licensing-for-payment-service-providers>.
32. Guidelines on Licensing for Payment Service Providers [PS-G01] (w.e.f 31 January 2025). URL: <https://www.mas.gov.sg/regulation/guidelines/ps-g01-guidelines-on-licensing-for-payment-service-providers>.
33. Blake, Cassels & Graydon LLP. Highlights from Bank of Canada's draft guidance on Retail Payment Activities Act. 8 March 2024. URL: <https://www.mondaq.com/canada/fund-finance/1433608/highlights-from-bank-of-canadas-draft-guidance-on-retail-payment-activities-act>.
34. New quality of payment services: The Verkhovna Rada adopted a modern law on payment services. URL: <https://bank.gov.ua/en/news/all/nova-yakist-platijnih-poslug-verhovna-rada-uhvalila-suchasniy-zakon-pro-platijni-poslugi>.